

ně zubaté, ostatní jednoduše lichožpeřené, s 3–5 jařmy lístků; lístky přisedlé, vejčité nebo obvejčité, tupě špičaté, jemně vroubkovaně zubaté, prosvítavě tečkované, 2,8–6,5 cm dl., a 1,4–3,0 cm šir.; včetně listu úzce křídlaté. Květy na 2,0–2,5 cm dl. stopkách z úžlabí kopinatých listenů. Kališní lístky úzce vejčité, 4,5–5,5 mm dl., pýřité a žláznatě chlupaté; korunní lístky úzce vejčité, špičaté, k bázi nehtovitě zúžené, 2,0–2,5 cm dl. a 8–9 mm šir., růžové, s tmavšími skvrnami podél žilek, horní 4 lístky vzpřímené, dolní dolů skloněny; tyčinek 10, nitky fialové, v dol. 1/2 skloněné, v horní vzhůru zahnuté, 30–35 mm dl., prašníky hnědočervené; semeník 5laločný, hustě žláznatý, 5pouzdrý, v každém pouzdře 3–5 anatropických vajíček; čnělka 1, podobně jako nitky v hor. 1/2 vzhůru zahnutá. Plod tobolka, rozčleněná na 5 na bázi srostlých dílů, pýřitá a žláznatě chlupatá, díly zobánkaté, otevírající se až k bázi, s pružným mezokarpem. Semena kulovitá až elipsoidní, černá, lesklá, asi 3 mm v průměru. V–VI. Hkf.

$2n = 36$ (8. Čes. kras)

Variabilita: Vzácně se vyskytují bělokvěté rostliny.

Ekologie a cenologie: Světlé lesy, křoviny, lesostepi, zarostlé skály většinou na bazických substrátech. Nejčastěji ve společenstvech ze svazů *Quercion pubescenti-petraeae* a *Geranion sanguinei* (as. *Geranio sanguinei-Dictamnenum albae* WENDELBERGER 1954).

2. *Ruta* L. – routa

Ruta LINNAEUS Sp. Pl. 383, 1753.

Statné, vytrvalé, žlutozelené byliny nebo polokeře s dřevnatějícím oddenkem. Listy střídavé, jednoduše až trojitě členěné, prosvítavě žláznaté. Květy pravidelné, 4četné nebo 5četné, v koncových vidlanech. Plod tobolka. – Asi 60 druhů od Makaronésie přes Středozeří po v. Sibiř.

1. *Ruta graveolens* L. – routa vonná Tab. 24/2

Ruta graveolens LINNAEUS Sp. Pl. 383, 1753.

Statné, žlutozelené nebo modravě zelené, aromatické (nepříjemně páchnoucí) polokeře. Lodyha 20–60 cm vys., větvená, lysá, na bázi dřevnatějící. Listy peřenosečné, slabě dužnaté, prosvítavě žláznaté, s úkrojky jednoduchými až 3sečnými, koncový úkrojek podlouhlý až obvejčitý, jemně vroubkovaný; dol. listy řapíkaté, 4–12 cm dl., horní krátce řapíkaté až přisedlé. Vrcholové květy 5četné, ostatní 4četné; kališní lístky úzce vejčité, na bázi srostlé, za plodu opadavé; korunní lístky vejčité, lžicovitě prohnuté, 6–7 mm dl., při špičce kápovité, nepravidelně vroubkované, žluté; tyčinek 8, u terminálních květů 10; semeník 4pouzdrý, u terminálních květů 5pouzdrý. Tobolky lysé. VI–VIII. Chf.

$2n = 72, 81$ (extra fines)

Rozšíření v ČR: V termofytiku a v nejteplejších polohách mezofytika. Těžiště výskytu ve stupni kolinním a suprakolinním (max.: České středohoří, Kletečná, ca 700 m). Δ – Mapy: ŠMARD A XM 1963:map. 84 (Morava); SLAVÍK FKS 1997:157; SLAVÍK in Květena ČR 5:33, 1997.

T: 2. Stř. Poohří, 3. Podkruš. pán. (jen staré údaje z okolí Teplic, Bíliny, Mostu a Chomutova), 4. Loun.-lab. střed., 6. Džbán, 7. Středočes. tab. (Jedomělice; Peruc), 8. Čes. kras, 9. Dol. Povit. (od Prahy-Troje po Měslovice), 10. Praž. ploš., 12. Dol. Pojiz. (okolí Mladé Boleslavi), 13. Rožd. pah., 16. Znojbrn. pah., 17. Mikul. pah., 18. Jihomor. úv. (okolí Valtic, Břeclavi a Hodonína), 20. Jihomor. pah. – M: 24. Hor. Poohří (Loket, lit.), 29. Doup. vrchy, 32. Křivokl., 37f. Strak. váp. (Brloh, vysazena), 41. Stř. Povit. (od Prahy-Zbraslavi po Štěchovice; od Zvíkova jen staré lit. údaje), 44. Mileš. střed., 45. Verneř. střed., Polom. hory, 68. Mor. podh. Vysoč., 70. Mor. kras (jen v j. části), 76a. Mor. brána vl. (Hranice na Moravě, jen starý, nověji nepotvrzený údaj), 84. Podbesk. pah. (Konská, †).

Celkové rozšíření: Disjunktivně od Španělska přes stř. a j. Evropu po Balkánský poloostrov. – Mapy: SCHÖNFELDER Ber. Bayer. Bot. Ges. 42: map. 62, 1970; MEUSEL et al. 1978:266.

Význam: Pěstuje se jako okrasná trvalka. Jedovatá rostlina, obsahující fotosenzibilizující furanokumariny bergapten, xanthotoxin, psoralen a auranthen, které při současném působení slunečního záření mohou poškodit lidskou pokožku. Dále jsou obsaženy furanochinolinové alkaloidy, např. diktaminin, silice, hořčiny a flavonoidy.

Rozlišují se dvě subspecie: ve v. Středozeří planě rostoucí subsp. *graveolens* (rostliny žlutozelené, listy v obrysu vejčité, koncový lístek kopinatý, tobolka mělce laločnatá) a pěstovaná subsp. *hortensis* (MILL.) GAMS (rostliny modravě zelené, listy v obrysu trojúhelníkovité, koncový lístek obvejčitý, tobolka hluboce laločnatá); k ní patří i rostliny pěstované u nás. Routa vonná je stará léčivá rostlina; routový olej se používal už ve středověku. U rodu je význačný fenolický guajakol spolu s furanokumariny, např. bergaptenem, xanthotoxinem, některé z nich mají fotosenzibilizující účinky. Velmi hojné jsou flavonoly, např. kempferol, kvercetin, myricetin a jejich glykosidy (z nich je nejvýznamnější rutin, způsobující žlutozelené, příp. modravě zelené zbarvení). Z furanochinolinových alkaloidů je obsažen např. rutacin. Routa vonná se často pěstuje, ale zplaňuje jen vzácně (s. Čechy, j. Morava).

Tab. 24: 1 *Dictamnus albus*, 1a – kořeny, 1b – list, 1c – květ, 1d – tyčinka, 1e – plod. – 2 *Ruta graveolens*.

146 *Ailanthus* / *Dictamnus*

